

สำนวนไทยที่ใช้เฉพาะกับเพศชาย: ภาพสะท้อนสังคมไทย

อำนาจ ปักษาสุข

รับบทความ: 10 พฤษภาคม 2562

แก้ไขบทความ: 24 มิถุนายน 2562

ตอบรับ: 11 กรกฎาคม 2562

ออนไลน์: 29 พฤศจิกายน 2562

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อจัดประเภทสำนวนไทยที่ใช้เฉพาะกับเพศชายตามวัยและศึกษาภาพสะท้อนสังคมไทยจากสำนวนเหล่านั้น ข้อมูลที่ใช้ศึกษามาจากสำนวนไทยที่ปรากฏในหนังสือ “สำนวนไทย” ของ สว่าง กาญจนาคพันธุ์ (2543) และหนังสือ “ภาษิต คำพังเพย และสำนวนไทย” ของ ราชบัณฑิตยสถาน (2551) ผลการศึกษาพบว่าสำนวนไทยที่ใช้เฉพาะกับเพศชายนั้นสามารถจัดแบ่งการใช้ตามวัยได้เป็นสำนวนที่ใช้กับเพศชายวัยสูงอายุ สำนวนที่ใช้กับเพศชายวัยหนุ่ม และสำนวนที่ใช้กับเพศชายแบบไม่จำกัดวัย สำหรับภาพสะท้อนสังคมไทยจากสำนวนไทยที่ใช้กับเพศชายพบว่าสำนวนไทยที่ใช้กับเพศชายสะท้อนวัฒนธรรม ประเพณี ความคิด และพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับผู้ชายในสังคมไทย ได้แก่ ประเพณีการบวช พฤติกรรมที่พึงประสงค์ และพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของผู้ชายในสังคมไทย

คำสำคัญ สำนวนไทย เพศชาย ภาพสะท้อน

Thai Idioms Aimed Exclusively at Men: Reflection on Thai Society

Amnat Paksasuk

Received: May 10, 2019

Revised: June 24, 2019

Accepted: July 11, 2019

Online: November 29, 2019

Abstract

The objective of this article is to classify Thai idioms aimed exclusively at men with emphasis on an appropriate usage to age, and to study the social reflection from these idioms. The data were collected from Thai idioms in *Samnuan Thai* (Thai Idiom) by Sa-nga Kanchanakhaphan (2000) and *Phasit Khamphangphoeay Lae Samnuan Thai* (Thai Proverbs, Sayings and Idioms) by Royal Institute of Thailand (2008). The result revealed that the idioms aimed at men could be categorized into three groups: idioms for old men, idioms for young men and idioms for no-specific age. Regarding the Thai social reflection, these idioms could represent Thai tradition and customs, ways of thinking, and behavior concerning Thai men such as the ordination, some satisfactory and unsatisfactory characteristics of Thai men in Thai society.

Keywords: Thai Idioms, Men/Male, Reflection

บทนำ

คำพูดของมนุษย์เราไม่ว่าชาติใดภาษาใดแยกออกได้กว้างๆ เป็นสองอย่าง อย่างหนึ่งคือพูดตรงไปตรงมาตามภาษาธรรมดา พอพูดออกมาก็เข้าใจกันได้ทันที อีกอย่างหนึ่งพูดเป็นชั้นเชิงไม่ตรงไปตรงมาแต่ให้ความหมายในคำพูดนั้นๆ คนฟังอาจเข้าใจความหมายทันทีถ้าคำพูดนั้นใช้กันแพร่หลายทั่วไปจนอยู่ตัวแล้ว แต่ถ้าไม่แพร่หลายคนฟังก็ไม่อาจเข้าใจได้ทันที ต้องคิดจึงเข้าใจ หรือบางทีคิดแล้วเข้าใจไปอย่างอื่นก็ได้ หรือไม่เข้าใจเอาเลยก็ได้ คำพูดเป็นชั้นเชิงนี้ เราเรียกกันว่า “สำนวน” (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2543, น. 1) สำนวนนั้นเป็นศิลปะสำคัญในการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารเพราะเป็นการใช้ถ้อยคำสั้น กระชับ แต่มีความหมายกว้าง แสดงให้เห็นภาพ และเป็นการเล่นคำให้ไพเราะคมคาย

นอกจากคำ “สำนวน” ที่หมายถึง คำพูดที่เป็นชั้นเชิงและมีความหมายไม่ตรงไปตรงมา เป็นการใช้ถ้อยคำสั้น กระชับ แต่มีความหมายกว้างแสดงให้เห็นภาพแล้ว ในภาษาไทยยังมีคำอื่นๆ ที่ใช้เรียกคำพูดที่มีลักษณะอย่างสำนวนอีก ได้แก่ สุภาษิต และคำพังเพย

สุภาษิต หมายถึง “ถ้อยคำหรือข้อความที่กล่าวสืบต่อกันมาช้านานแล้ว มีความหมายเป็นคติสอนใจ” (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, น. 1245) ถือเป็นอุบายของการใช้คำอย่างหนึ่ง ใช้เพื่อประกอบคำพูดหรือบทความ เป็นศิลปะสำคัญในการสื่อความหมาย เพราะจะทำให้ผู้ฟังเข้าใจเนื้อหามากยิ่งขึ้น (ประภาศรี สีหอำไพ, 2538, น. 54)

พังเพยหรือคำพังเพย หมายถึง “ถ้อยคำหรือข้อความที่กล่าวสืบต่อกันมาช้านานแล้ว โดยกล่าวเป็นกลางๆ เพื่อให้ตีความเข้ากับเรื่อง” (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, น. 827) มีลักษณะเป็นการเปรียบเปรยเตือนสติบ้าง เชิงภาษิตบ้าง อธิบายเพิ่มเติมบ้าง คำตลกขบขันบ้าง (ประภาศรี สีหอำไพ, 2538, น. 54)

คำ “สำนวน” “สุภาษิต” และ “คำพังเพย” ที่ใช้ในภาษานั้นแยกออกจากกันได้ยาก เนื่องจากมีความหมาย รายละเอียด และการนำไปใช้ที่คล้ายคลึงและใกล้เคียงกัน ทั้งนี้ในบทความนี้มีได้มีความประสงค์ที่จะแยกประเภทถ้อยคำเหล่านี้ออกจากกันและมีได้มุ่งหมายที่จะจัดกลุ่มถ้อยคำเหล่านี้ ดังนั้น

ในบทความนี้จะเรียกถ้อยคำที่มีลักษณะอย่างสำนวน สุภาษิต และคำพังเพยที่ใช้ในภาษาไทยว่า “สำนวนไทย” โดยใช้หมายถึงถ้อยคำหรือข้อความที่มีได้มีความหมายตรงตามตัว ผู้ฟังต้องคิดและตีความจึงจะเข้าใจความหมาย เป็นศิลปะการใช้ภาษาอย่างมีชั้นเชิง โดยเป็นการใช้คำน้อยแต่กินความมาก

สำนวนไทยเชื่อได้ว่ามีมาแต่ครั้งโบราณ หลักฐานลายลักษณ์อักษรที่นับว่าเก่าแก่ที่สุดที่ปรากฏสำนวนไทยคือกฎมณเฑียรบาลซึ่งใช้กันมาตั้งแต่ไทยครองลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาก่อนสมัยสุโขทัย สำนวนไทยที่ปรากฏ เช่น “ข้าวเหลือเกลือกอม” “ลูกเจ้าเหง้าขุน” “ตีดำให้หลาบปราบให้กลัว” เป็นต้น ต่อมาในสมัยสุโขทัย ข้อความใน*ศิลาจารึกหลักที่ 1* พ่อขุนรามคำแหงมหาราชก็ปรากฏหลักฐานการใช้สำนวนไทย เช่น “ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว” “ไพร่ฟ้าหน้าใส” เป็นต้น (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2543, น. 7-9)

การใช้สำนวนไทยนั้น นอกจากจะต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความหมายและที่มาหรือการเปรียบเทียบของสำนวนนั้นๆ แล้ว ยังต้องเข้าใจลักษณะของการนำสำนวนไปใช้ให้ถูกต้องเหมาะสมกับวัตถุประสงค์ กาลเทศะ และบุคคลอีกด้วย (วิรัชตร วรรณดี, 2550, น. 70) โดยในแง่ของบุคคลนั้น สำนวนไทยบางสำนวนใช้เฉพาะบุคคล เฉพาะเพศ หรือเฉพาะวัยเท่านั้น

ในบทความนี้จะนำเสนอสำนวนไทยที่ใช้เฉพาะกับเพศชาย โดยจัดประเภทสำนวนไทยที่ใช้เฉพาะกับเพศชายตามวัยและศึกษาภาพสะท้อนสังคมไทยจากสำนวนเหล่านั้น ข้อมูลที่ใช้ศึกษามาจากสำนวนไทยที่ปรากฏในหนังสือ*สำนวนไทย* ของ สง่า กาญจนาคพันธุ์ (2543) และหนังสือ*สุภาษิต คำพังเพย และสำนวนไทย* ของ ราชบัณฑิตยสถาน (2551)

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

การศึกษานี้เป็นการศึกษาสำนวนไทยที่ใช้เฉพาะกับเพศชาย โดยมีวัตถุประสงค์ 2 ประการ ได้แก่

1. เพื่อจัดประเภทสำนวนที่ใช้เฉพาะกับเพศชายตามวัย
2. เพื่อศึกษาภาพสะท้อนสังคมไทยจากสำนวนไทยที่ใช้เฉพาะกับเพศชาย

ขอบเขตของการศึกษา

สำนวนไทยที่ใช้กับเพศชายในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้พิจารณาจากความหมายที่สื่อถึง “ผู้ชาย” โดยอาจปรากฏคำว่า “ผู้ชาย” ในการอธิบายความหมาย รวมถึงเป็นสำนวนที่บอกการกระทำหรือพฤติกรรมของผู้ชาย เช่น บวชได้ แยกชิงผู้หญิง หรือมีภรรยา เป็นต้น

ผลการศึกษา

จากการศึกษาข้อมูลสำนวนไทยที่ปรากฏในหนังสือ “สำนวนไทย” ของสง่า กาญจนาคพันธุ์ (2543) และหนังสือ “ภาษิต คำพังเพย และสำนวนไทย” ของ ราชบัณฑิตยสถาน (2551) ผู้วิจัยสามารถจัดประเภทสำนวนไทยที่ใช้เฉพาะกับเพศชายตามวัย และภาพสะท้อนสังคมไทยจากสำนวนเหล่านั้น ได้ดังนี้

1. สำนวนไทยที่ใช้กับเพศชายตามวัย

การใช้สำนวนให้สัมฤทธิ์ผลนั้น ผู้ใช้ต้องคำนึงถึงความถูกต้องเหมาะสมตรงตามความหมายของสำนวน หากไม่รู้จักความหมายก็อาจทำให้การสื่อสารไม่สัมฤทธิ์ผล นอกจากจะต้องมีความรู้เกี่ยวกับความหมายของสำนวนแล้ว ผู้ใช้สำนวนยังต้องเข้าใจที่มาหรือการเปรียบเทียบของสำนวนนั้นๆ อีกทั้งต้องเข้าใจลักษณะของการนำสำนวนไปใช้ให้เหมาะสมกับวัตถุประสงค์ กาลเทศะ และบุคคลอีกด้วย โดยสำนวนไทยบางสำนวนมีที่ใช้เฉพาะบุคคล เฉพาะเพศ หรือเฉพาะวัยเท่านั้น เช่น สำนวน “ไก่อแก่แม่ปลาช่อน” ซึ่งมีความหมายว่า **“หญิงค่อนข้างมีอายุ** ที่มีมารยาและเล่ห์เหลี่ยมมาก และมีกิริยาจัดจ้าน” (ราชบัณฑิตยสถาน, 2551, น. 8) จะใช้ได้เฉพาะกับเพศหญิงวัยสูงอายุเท่านั้น หรือสำนวน “หนุ่มทั้งแถมมากินแดงเถาตาย” ที่มีความหมายว่า **“หนุ่มบริสุทธิ์ได้แม่มีอายุมากเป็นภรรยา”** (ราชบัณฑิตยสถาน, 2551, น. 96) ใช้ได้เฉพาะกับเพศชายวัยหนุ่มเท่านั้น เป็นต้น

สำนวนไทยที่ใช้เฉพาะกับเพศชายนั้นสามารถจัดแบ่งการใช้ตามวัย โดยพิจารณาจากความหมายตามที่ระบุไว้ในหนังสือที่ใช้เป็นข้อมูลในการศึกษาได้เป็น

สำนวนที่ใช้กับเพศชายวัยสูงอายุ สำนวนที่ใช้กับเพศชายวัยหนุ่ม และสำนวนที่ใช้กับเพศชายแบบไม่จำกัดวัย ดังนี้

1.1 สำนวนที่ใช้กับเพศชายวัยสูงอายุ

สูงอายุ หมายถึงมีอายุมาก (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, น.1249) ในที่นี้ใช้หมายถึงบุคคลที่โตเป็นผู้ใหญ่ สังเกตได้จากการมีครอบครัวหรือมีลูกหลานแล้ว รวมถึงมีร่างกายเสื่อมลง ไม่แข็งแรงเหมือนก่อน

สำนวนที่ใช้กับเพศชายวัยสูงอายุ หมายถึงสำนวนไทยที่มีความหมายเกี่ยวกับเพศชายที่มีอายุมาก โดยในการอธิบายความหมายของสำนวนดังกล่าว มักปรากฏคำว่า “แก่” “สูงอายุ” “มีอายุ” “ผู้ใหญ่” หรือปรากฏลักษณะที่เป็นผู้ที่ “มีภรรยา” แล้ว ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ตารางที่ 1 แสดงสำนวนที่ใช้กับเพศชายวัยสูงอายุ

สำนวน	ความหมาย
จ้วแก่กินหญ้าอ่อน, จ้วแก่กินหญ้าอ่อน	ชายแก่มีภรรยาสาว
เฒ่าหัวงู	คนมีอายุหรือคนแก่ที่มีเล่ห์เหลี่ยมพลิกแพลง
ตามีตามา, ตาสีตาสา	ผู้มีอายุที่ได้รับการศึกษาน้อย
พบไม้งามเมื่อขวนบิน, พบไม้งามเมื่อยามขวนบิน	พบผู้หญิงสาวสวยเมื่อตอนแก่ทรุดโทรมเสียแล้ว, พบหญิงสาวที่ต้อใจเมื่อแก่
เลี้ยงด้อย	เลี้ยงเด็กหญิงตั้งแต่เล็กแล้วเอามาเป็นเมียเมื่อโตเป็นสาว
เสือเฒ่าจำศีล, เสือเฒ่าเจ้าเล่ห์	ชายสูงอายุที่มีท่าทีสงบเสงี่ยมมานานับถือ แต่เจ้ามารยาผู้มีเล่ห์เหลี่ยมมาก
หมาหยอกไก่	หยอกล้อเป็นทีเล่นทีจริง ใช้กับชายผู้ใหญ่ หยอกล้อหญิงสาว

สำนวนไทยที่ใช้กับเพศชายวัยสูงอายุส่วนใหญ่มีเนื้อหาเกี่ยวกับชายสูงวัยที่มีความประพฤติในเชิงชั่วสาวหรือการวางตัวที่ไม่เหมาะสมกับวัย ได้แก่ การมีภรรยาที่อายุน้อยกว่ามาก ๆ การเลี้ยงเด็กหญิงตั้งแต่เล็กแล้วเอามาเป็นเมียเมื่อโตเป็นสาว การหยอกล้อเป็นทีเล่นที่จริงกับหญิงสาว และการมีเล่ห์เหลี่ยมมาก เป็นต้น

1.2 สำนวนที่ใช้กับเพศชายวัยหนุ่ม

วัยหนุ่ม หมายถึงวัยที่มีอายุพ้นวัยเด็ก (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, น. 1107) ในที่นี้ใช้หมายถึง บุคคลที่ยังเป็นหนุ่ม โดยมากมักยังไม่มีคู่ครอง หรืออยู่ในช่วงที่ปรารถนาจะมีคู่ครอง

สำนวนที่ใช้กับเพศชายวัยหนุ่ม หมายถึงสำนวนไทยที่มีความหมายเกี่ยวกับเพศชายที่เป็นหนุ่มและโดยปกติยังไม่มีคู่ครอง โดยในการอธิบายความหมายของสำนวนดังกล่าวมักปรากฏคำว่า “โสด” “หนุ่ม” หรือปรากฏลักษณะที่ “ปรารถนาจะมีคู่ครอง” ดังรายละเอียดต่อไปนี้ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ตารางที่ 2 แสดงสำนวนที่ใช้กับเพศชายวัยหนุ่ม

สำนวน	ความหมาย
กระต่ายหมายจันทร์	ชายต่ำศักดิ์ที่หมายปองหญิงสูงศักดิ์
เจ้าพวงมาลัย, พ่อพวงมาลัย	ชายโสดยังไม่มีเมียเป็นหลักแหล่ง ยังไม่มีการมีงานทำ
มดแดงเฝ้ามะม่วง, มดแดงแฝงพวงมะม่วง	ชายที่ปองรักหญิงบ้านใกล้หรือที่อยู่ใกล้กัน และคอยกีดกันไม่ให้ชายอื่นมารัก
ศึกหน้านาง	วิวาท ต่อสู้ ขกต่อยกันต่อหน้าหญิงที่ต่างฝ่ายต่างติดพัน เป็นการแย่งผู้หญิงกัน
สอยดอกฟ้า	หมายปองที่จะได้หญิงผู้สูงศักดิ์กว่าตนมาเป็นคู่ครอง
หนุ่มทั้งแท่งมากินแตงเถาตาย	หนุ่มบริสุทธิ์ได้เมียวัยอายุมากเป็นภรรยา

สำนวนไทยที่ใช้กับเพศชายวัยหนุ่มที่พบนั้นมีเนื้อหาเกี่ยวกับความรัก เรื่องชู้สาว ซึ่งโดยมากมักเป็นไปในลักษณะที่ไม่เหมาะสมกับฐานะ เช่น การหมายปองหญิงที่สูงศักดิ์กว่าตน หรือการทะเลาะวิวาทเพื่อแย่งชิงหญิงสาว นอกจากนี้ยังกล่าวถึงชายที่ยังไม่มีคู่ครองและอาชีพที่มั่นคงเป็นหลักแหล่ง

1.3 สำนวนที่ใช้กับเพศชายแบบไม่จำกัดวัย

สำนวนที่ใช้กับเพศชายแบบไม่จำกัดวัย หมายถึง สำนวนไทยที่มีความหมายเกี่ยวกับเพศชาย โดยกล่าวเป็นกลางๆ หมายความว่าถึงเพศชายทั่วไป ทั้งวัยสูงอายุและวัยหนุ่ม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ตารางที่ 3 แสดงสำนวนที่ใช้กับเพศชายแบบไม่จำกัดวัย

สำนวน	ความหมาย
แก่วัด	เป็นสำนวนเก่า หมายถึงผู้บวชอยู่วัดนาน ทำให้ความประพฤติอย่างเวลาบวชติดเป็นนิสัย เช่น พุดจาด้วยความระมัดระวัง เรียบร้อยซ้ำๆ เนิบๆ จนบางที่งุ่มง่ามไม่ทันสมัย
คนดิบ	ผู้ที่ยังไม่ได้บวชในพระพุทธศาสนา
เจ้าชู้ไก่แจ้	ผู้ชายที่ทำท่าเจ้าชู้ กริดกรายไปมาให้ผู้หญิงเห็น
เจ้าชู้ประตู่ข้าง	ผู้ชายที่ทำเจ้าชู้กรังกรังเกาะเกาะผู้หญิงสาว ๆ
เจ้าชู้ประตูดิน	ผู้ชายที่ทำเจ้าชู้ทั่ว ๆ ไป
เจ้าชู้ยักษ์	ผู้ชายที่เข้าเกี้ยวผู้หญิงโดยใช้วิธีพรดพราด เข้าถึงตัว หักหาญผู้หญิงเอาด้วยกำลังของตน
ชาติเสือต้องไวลาย ชาติชายต้องไวชื่อ	ผู้ชายที่เก่งกล้าสามารถต้องทำอะไรให้สมกับความเก่งนั้น
ชายสามโบสถ์	บวชแล้วสึกแล้วบวชถึง 3 คน ใช้พูดเป็นเชิงตำหนิว่าเป็นคนไม่น่าคบ

ตารางที่ 3 แสดงสำนวนที่ใช้กับเพศชายแบบไม่จำกัดวัย (ต่อ)

สำนวน	ความหมาย
ตกถึงข้าวสาร, หนูตกถึงข้าวสาร	ผู้ชายที่มีฐานะไม่ค่อยดีได้แต่งงานกับผู้หญิงที่รุ่มรวย
เทครัว	ชายเจ้าของบ้านมีเมียคนหนึ่งแล้ว ก็รวบเอาพี่เมียน้องเมียหรือญาติคนใดก็ตามของเมียมาเป็นเมียหมดทั้งบ้าน
ผ้าเหลืองร้อน	อยากสึกจากพระออกมาเป็นฆราวาส
ผู้ชายพายเรือ, ผู้ชายรายเรือ	ผู้ชายทั่วไป
พ่อลั่นทอง	พูดเก่ง พูดดี เป็นที่นิยมนับถือของคน ใช้กับผู้ชาย
แมงดา	ผู้ชายที่อาศัยน้ำพักน้ำแรงเมียเป็นผู้หามาเลี้ยงชีพ ผู้ชายที่เกาะเมียกิน ส่วนมากมักใช้กับผู้ชายที่มีเมียเป็นหญิงโสเภณี
รถไฟ เรือเมล์ ลิเก ตำรวจ	พวกเจ้าชู้มีเมียมาก ไร้ใจยาก

สำนวนที่ใช้กับเพศชายแบบไม่จำกัดวัยนั้นพบเป็นจำนวนมาก โดยส่วนใหญ่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการบวช พฤติกรรมความเจ้าชู้ลักษณะต่าง ๆ ของผู้ชายในสังคมไทย รวมถึงพฤติกรรมที่พึงประสงค์ของผู้ชาย อันได้แก่ การแสดงความรู้ความสามารถที่เหมาะสม ด้านการพูดและการประพฤติตัวให้เหมาะสมกับ ความสามารถของตน

สำนวนไทยที่ใช้เฉพาะกับเพศชายนั้นสามารถจัดประเภทโดยพิจารณาจากความหมายได้เป็นสำนวนไทยที่ใช้กับเพศชายวัยสูงอายุ สำนวนไทยที่ใช้กับเพศชายวัยหนุ่ม และสำนวนไทยที่ใช้กับเพศชายแบบไม่จำกัดวัย ผู้ใช้ภาษาควรทำความเข้าใจความหมายของสำนวนแต่ละสำนวนเหล่านั้นให้เข้าใจเพื่อที่จะสามารถนำไปใช้ได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการ

2. ภาพสะท้อนสังคมไทยจากสำนวนไทยที่ใช้กับเพศชาย

สำนวนไทยนั้นเกิดมาจากสิ่งต่างๆ รอบตัว เป็นสิ่งที่สามารถสัมผัสและเข้าใจได้ รวมถึงได้มีโอกาสพบเห็นอยู่เป็นประจำ โดยอาจเป็นธรรมชาติรอบตัว การกระทำ ความประพฤติ แบบแผนประเพณีวัฒนธรรม ศาสนา นิทาน ตำนาน กีฬา หรือการละเล่นต่างๆ คนไทยจึงนำสิ่งที่พบเจอเหล่านั้นมากล่าวเป็นสำนวน ซึ่งชุมชนต่างภาษา ต่างวัฒนธรรม และต่างสิ่งแวดล้อมก็จะมีการสร้างสำนวนแตกต่างกันออกไป ทั้งนี้การศึกษาสำนวนก็ถือเป็นการศึกษาสังคมและวัฒนธรรมของคนที่พูดภาษานั้นๆ โดยสำนวนสามารถสะท้อนระบบคิด สิ่งแวดล้อม สภาพสังคม ขนบธรรมเนียม ประเพณี และวิถีชีวิตของผู้ใช้ภาษาได้ (อัญชลีสิงห์น้อย, 2545, น. 77)

จากการศึกษาสำนวนไทยที่ใช้เฉพาะกับเพศชายพบว่าสำนวนไทยที่ใช้กับเพศชายสะท้อนวัฒนธรรมประเพณี ความคิด และพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับผู้ชายในสังคมไทย ดังนี้

2.1 ประเพณีการบวชของผู้ชายในสังคมไทย

สำนวนไทยที่ใช้กับเพศชายสะท้อนให้เห็นประเพณีการบวชของชายไทย โดยที่สังคมไทยเป็นสังคมพุทธ คนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ พระพุทธศาสนานั้นได้ฝังรากลึกอยู่ในสังคมไทยมาช้านาน ทั้งนี้ประเพณีหนึ่งที่คนไทยนิยมปฏิบัติสืบต่อกันมาในฐานะชาวพุทธก็คือประเพณีการบวช

การบวชของชายไทยอาจเป็นการบวชเณรตั้งแต่ยังเป็นเด็กหรือเมื่อมีอายุครบ 20 ปีบริบูรณ์ก็มักจะบวชเป็นพระภิกษุตามประเพณี วัตถุประสงค์ของการบวชนั้นนอกจากเพื่อสืบทอดพระพุทธศาสนาแล้ว วัตถุประสงค์อีกประการหนึ่งคือบวชเพื่อเรียน กล่าวคือบวชเพื่อศึกษาเล่าเรียนให้เกิดความรู้ เกิดปัญญา และเรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา อบรมจิตใจให้เกิดความรู้สึกลึกซึ้ง ชอบ ชั่ว ดี รู้จักบาป บุญ คุณ โทษ และฝึกปฏิบัติธรรมตามหลักพระธรรมวินัย (พระธรรมวโรดม, 2545, น. 111) การบวชของชายไทยจะทำให้เปลี่ยนสถานะจาก “คนดิบ” ให้กลายเป็น “คนสุก” คือเป็นผู้ที่ได้ศึกษาเล่าเรียน อบรมจิตใจให้เป็นผู้รับาป บุญ คุณ โทษ และผิด ชอบ ชั่ว ดี กลายเป็นคนดีของสังคม

คนไทยเชื่อว่าการบวชในพระพุทธศาสนาถือเป็นการทำบุญที่ยิ่งใหญ่ซึ่งส่งผลให้ผู้บวชและผู้ที่เกี่ยวข้องได้รับอานิสงส์หรือผลจากการทำบุญในครั้งนั้น อานิสงส์ที่ได้จากการบวชนั้นสามารถจำแนกได้เป็น 3 ประเภทใหญ่ๆ ด้วยกัน คือ อานิสงส์แก่ตัวผู้บวช อานิสงส์แก่ผู้อื่น และอานิสงส์แก่พระศาสนา (พุทธทาสภิกขุ, 2529, น. 74-79)

จากความคิด ความเชื่อ และความเกี่ยวข้องผูกพันกับประเพณีการบวชของชายไทยดังที่ได้กล่าวมาจึงทำให้มีการนำความคิดเกี่ยวกับประเพณีการบวชมาใช้ในสำนวนไทยโดยเป็นสำนวนที่ใช้เฉพาะกับเพศชายเท่านั้น เช่น แก้ววัดคนดิบ เป็นต้น

นอกจากนี้สำนวนที่เกิดขึ้นยังแสดงให้เห็นถึงพฤติกรรมที่ไม่พึงปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับการบวช เพื่อให้ผู้บวชได้คิดเป็นข้อเตือนใจ เช่น สำนวน “ผ้าเหลืองร้อน” เป็นสำนวนที่เตือนใจผู้บวชให้พึงรักษากาย วาจา ใจขณะบวชให้สำรวมอย่าให้มีเรื่องร้อนใจจนต้องรีบร้อนสึกออกมาเป็นฆราวาส และสำนวน “ชายสามโบสถ์” ที่เตือนใจผู้ชายว่าการจะบวชหรือสึกนั้นต้องคิดให้แน่นอนเสียก่อนอย่าเป็นคนโลเล เอาแน่นอนไม่ได้จนต้องบวชแล้วสึกหลายครั้ง ซึ่งทำให้กลายเป็นคนที่ไม่เป็นที่นับถือของคนในสังคม

2.2 พฤติกรรมที่พึงประสงค์ของผู้ชายในสังคมไทย

สำนวนไทยที่ใช้เฉพาะกับเพศชายสะท้อนให้เห็นพฤติกรรมที่พึงประสงค์ของผู้ชายในสังคมไทย โดยแสดงให้เห็นถึงคุณลักษณะหรือพฤติกรรมที่พึงประสงค์ที่เป็นที่คาดหวังของผู้ชายในสังคมไทย อันได้แก่การแสดงความรู้ความสามารถที่เหมาะสม

การแสดงความรู้ความสามารถที่เหมาะสมของผู้ชายในสังคมไทยที่สะท้อนผ่านสำนวนไทยที่ใช้เฉพาะกับเพศชายนั้น ได้แก่ การพูดและการประพฤติตนให้เหมาะสมกับความสามารถของตน โดยสำนวนไทยที่ใช้กับเพศชายนั้นได้แสดงให้เห็นความสำคัญของการพูดของผู้ชาย กล่าวคือการพูดที่ดีนั้นจะทำให้ผู้ฟังเข้าใจและชื่นชม สามารถโน้มน้าวใจให้เกิดความศรัทธาและเลื่อมใสในตัวผู้พูดได้

(สำเนียง มณีกาญจน์ และสมบัติ จำปาเงิน, 2542, น. 9) สำหรับผู้ชายที่มีความสามารถด้านการพูดที่ดี คือ พูดเก่งจะเป็นที่นิยมนับถือของคนในสังคมดังสำนวน “พ่อลั่นทอง” ซึ่งหมายถึง “พูดเก่ง พูดดี เป็นที่นิยมนับถือของคน ใช้กับผู้ชาย” นอกจากนี้สำนวนไทยที่ใช้กับเพศชายนั้นยังทำให้เห็นว่าผู้ชายที่ดีต้องประพฤติตัวให้เหมาะสมกับความเก่งและความสามารถของตน ดังปรากฏสำนวนที่ว่า “ชาติเสือต้องไวลาย ชาติชายต้องไวชื่อ” ซึ่งหมายถึง “ผู้ชายที่เก่งกล้าสามารถต้องทำอะไรให้สมกับความเก่งนั้น”

การแสดงความรู้ความสามารถที่เหมาะสมของผู้ชายในสังคมไทย ทั้งด้านการพูดและการประพฤติตนให้เหมาะสมกับความสามารถของตนนั้น ถือเป็นพฤติกรรมที่พึงประสงค์และเป็นคุณลักษณะที่เป็นที่คาดหวังของคนในสังคม หากผู้ชายในสังคมไทยสามารถประพฤติหรือปฏิบัติได้ก็จะเป็นที่เคารพและนับถือของคนในสังคม

2.3 พฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของผู้ชายในสังคมไทย

สำนวนไทยที่ใช้เฉพาะกับเพศชายสะท้อนให้เห็นพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของผู้ชายในสังคมไทย ไม่ว่าจะเป็นพฤติกรรมความเจ้าชู้และการประพฤติตนไม่เหมาะสมกับวัยและสถานภาพ ดังนี้

2.3.1 พฤติกรรมความเจ้าชู้ของผู้ชายในสังคมไทย

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, น. 335) อธิบายความหมายของคำ “เจ้าชู้” ว่าหมายถึง “ผู้ใฝ่ในการชู้สาว” ทั้งนี้สำนวนไทยที่ใช้กับเพศชายนั้นสะท้อนให้เห็นพฤติกรรมความเจ้าชู้ของผู้ชายในสังคมไทยอย่างชัดเจน

สำนวนไทยที่ใช้เฉพาะกับเพศชายแสดงให้เห็นพฤติกรรมความเจ้าชู้ของผู้ชายไทยซึ่งแบ่งออกเป็นหลายลักษณะตามพฤติกรรมและการกระทำที่แสดงออก โดยหากเป็นเจ้าชู้ทั่วไปใช้เป็นสำนวนว่า “เจ้าชู้ประตูดิน” หากเป็นชายที่ทำท่าเจ้าชู้กริดกรายไปมาให้ผู้หญิงเห็น ตรงกับสำนวนว่า “เจ้าชู้โก่แจ้” ส่วนชายที่เข้าเกี้ยวผู้หญิงโดยใช้วิธีพรวดพราวเข้าถึงตัวหรือหักหาญผู้หญิงเอาด้วยกำลังของตนใช้เป็น

สำนวนว่า “เจ้าชู้ยักษ์” สำหรับความเจ้าชู้ในลักษณะของชายที่มีเมียคนหนึ่งแล้วแล้วยังรวบเอาพี่เมียน้องเมียหรือญาติคนใดก็ตามของเมียมาเป็นเมียหมดทั้งบ้านใช้เป็นสำนวนว่า “เทครัว”

สำนวนที่มีความหมายเกี่ยวกับพฤติกรรมความเจ้าชู้ของผู้ชายนั้นพบเป็นจำนวนมาก แสดงให้เห็นว่าสังคมไทยให้ความสำคัญกับพฤติกรรมดังกล่าว แต่เป็นไปโดยมีทัศนคติเชิงลบกับพฤติกรรมความเจ้าชู้ของผู้ชาย เนื่องจากสำนวนต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับความเจ้าชู้นั้นจะใช้เพื่อตำหนิผู้ชายและตักเตือนผู้หญิงให้ระมัดระวังหรือหลีกเลี่ยงผู้ชายที่มีพฤติกรรมดังกล่าว โดยนำสำนวนไปใช้ร่วมกับคำบอกปฏิเสธ “อย่า” เช่น อย่าทำตัวเป็นพวกเจ้าชู้ยักษ์ อย่าเข้าใกล้พวกเจ้าชู้ไก่แจ้ เป็นต้น นอกจากนี้คนไทยยังมีทัศนคติเชิงลบต่อชายที่มีอาชีพเป็นพนักงานประจำรถไฟ คนเรือ ลิเก และตำรวจ เนื่องจากชายที่มีอาชีพเหล่านี้ต้องเดินทางหรือทำงานที่มีพบปะติดต่อกับคนเป็นจำนวนมาก ทำให้มีโอกาสที่จะมีคู่รักไว้ตามที่ต่างๆ ได้ง่าย ผู้ชายกลุ่มนี้จึงไวใจได้ง่าย

2.3.2 การประพฤติตนไม่เหมาะสมกับวัยและสถานภาพทางสังคมของผู้ชายในสังคมไทย

สำนวนไทยที่ใช้เฉพาะกับเพศชายสะท้อนให้เห็นการประพฤติตนที่ไม่เหมาะสมกับวัยและสถานภาพทางสังคมของผู้ชายในสังคมไทย โดยการประพฤติตนที่ไม่เหมาะสมกับวัยนั้นมักเกิดขึ้นในผู้ชายวัยสูงอายุ ส่วนการประพฤติตนที่ไม่เหมาะสมกับสถานภาพทางสังคมมักเกิดขึ้นกับผู้ชายวัยหนุ่ม

การประพฤติตนที่ไม่เหมาะสมกับวัยที่สะท้อนจากสำนวนไทยที่ใช้กับเพศชายมักกล่าวถึงการกระทำของชายสูงอายุที่มักประพฤติตนในเชิงชู้สาว ด้วยการแสดงความรักกับหญิงที่มีอายุน้อยกว่าหรือมีอายุแตกต่างกันมากซึ่งเป็นพฤติกรรมที่สังคมไทยเห็นว่าไม่เหมาะสม เช่น สำนวนว่า “เฒ่าหัวงู” วัวแก่กินหญ้าอ่อน” “เลี้ยงด้อย”

อนึ่ง สังคมไทยนั้นเป็นสังคมที่ให้ความสำคัญกับระบบอาวุโส ผู้ที่มีอายุน้อยกว่าจะให้เกียรติ แสดงความเคารพ และนอบน้อมต่อผู้ที่มีอายุมากกว่า อย่างไรก็ตามพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมกับวัยของชายสูงอายุดังที่ได้กล่าวมาข้างต้น

จะทำให้ผู้อาวุโสซึ่งในที่นี้ได้แก่ผู้ชายที่อายุมากขาดความน่าเคารพ ขาดความน่าเลื่อมใสศรัทธา ทั้งนี้ชายสูงวัยกับหญิงที่มีอายุน้อยกว่าควรมีความสัมพันธ์แบบเคารพนับถือเหมือนลูกหลานมากกว่าความสัมพันธ์ในเชิงของความรักแบบชายหนุ่มหญิงสาว นอกจากนี้ชายสูงวัยควรเป็นต้นแบบของการประพฤติตนให้เป็นแบบอย่าง ซึ่งสังคมคาดหวังว่าผู้สูงวัยจะเป็นตัวอย่างในการประพฤติปฏิบัติตนที่ดี เนื่องจาก “อาบน้ำร้อนมาก่อน” นอกจากนี้ในภาษาไทยยังมีสำนวน “เดินตามหลังผู้ใหญ่หมาไม่กัด” เพราะเป็นผู้มีประสบการณ์มาก เป็นแบบอย่างของการประพฤติตนที่ดีได้

ด้านการประพฤติตนที่ไม่เหมาะสมกับสถานภาพทางสังคมสะท้อนจากสำนวนไทยที่ใช้กับเพศชายวัยหนุ่มที่มีสถานภาพทางสังคมต่ำกว่าหญิงสาวที่ตนหมายปอง เช่น สำนวน “กระต่ายหมายจันทร์” “สอยดอกฟ้า” สำนวนดังกล่าวนอกจากจะสะท้อนให้เห็นประเพณีที่ ไม่เหมาะสมกับสถานภาพทางสังคมของผู้ชายในสังคมไทยแล้ว ยังแสดงให้เห็นความคิดเกี่ยวกับการแบ่งชนชั้นทางสังคม ซึ่งมีอยู่ในสังคมไทย โดยการแบ่งชนชั้นในสังคมไทยนั้นเกิดจากปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมต่าง ๆ อาทิ ฐานะทางการเงิน ชาติกำเนิด ระดับการศึกษา เป็นต้น ทั้งนี้สำนวนที่ใช้เฉพาะกับเพศชายที่กล่าวถึงข้างต้นแสดงให้เห็นว่าสังคมไทยเห็นว่าผู้ชายที่มีฐานะด้อยกว่าฝ่ายหญิงไม่ควรจะไปข้องเกี่ยวกับหญิงที่มีฐานะดีกว่า โดยที่สำนวนเหล่านี้เป็นข้อเตือนใจให้ผู้ชายไทยรู้จักเจียมตัว รู้จักประมาณตนเอง ไม่ใฝ่สูงจนเกินศักดิ์เพื่อจะได้ไม่ต้องผิดหวังในเรื่องรักเชิงชั่วสาว

บทสรุป

การศึกษาสำนวนไทยที่ใช้เฉพาะกับเพศชายในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อจัดประเภทสำนวนไทยที่ใช้เฉพาะกับเพศชายตามวัยและศึกษาภาพสะท้อนสังคมไทยจากสำนวนเหล่านั้น ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษามาจากสำนวนไทยที่ปรากฏในหนังสือ “สำนวนไทย” ของ สง่า กาญจนาคพันธุ์ (2543) และหนังสือ “ภาษิต คำพังเพย และสำนวนไทย” ของ ราชบัณฑิตยสถาน (2551)

ผลการศึกษาพบว่าสำนวนไทยที่ใช้เฉพาะกับเพศชายนั้นสามารถจัดแบ่งโดยพิจารณาจากความหมายที่ปรากฏได้เป็นสำนวนที่ใช้กับเพศชายวัยสูงอายุ สำนวนที่ใช้กับเพศชายวัยหนุ่ม และสำนวนที่ใช้กับเพศชายแบบไม่จำกัดวัย ทั้งนี้ สำนวนไทยที่ใช้กับเพศชายนั้นต้องใช้ให้เหมาะสมตามความหมาย ผู้ใช้ภาษาต้องเลือกใช้ให้ถูกต้องเพื่อให้การสื่อสารมีประสิทธิภาพ

ด้านภาพสะท้อนสังคมไทยจากสำนวนไทยที่ใช้เฉพาะกับเพศชาย พบว่า สำนวนไทยที่ใช้กับเพศชายสะท้อนให้เห็นว่าสังคมไทยให้ค่าน้ำหนักและให้ความสำคัญเกี่ยวกับการบวชของชายไทย การบวชนั้นถือเป็นหน้าที่ที่สำคัญของชายไทยเพราะนอกจากจะเป็นทางให้ได้ศึกษาหาความรู้แล้ว ยังทำให้ได้อบรมศึกษาหลักธรรมให้เป็นผู้รู้จักผิด ชอบ ชั่ว ดี เปลี่ยน “คนดิบ” ให้กลายเป็น “คนสุก” ออกมาใช้ชีวิตในสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

นอกจากการให้ความสำคัญกับการบวชแล้ว สำนวนไทยที่ใช้เฉพาะกับเพศชายยังสะท้อนให้เห็นพฤติกรรมที่พึงประสงค์ของผู้ชายในสังคมไทย ได้แก่ การแสดงความรู้ความสามารถที่เหมาะสม ทั้งด้านการพูดและการประพฤติตนให้เหมาะสมกับความสามารถของตน โดยผู้ชายที่พูดเก่งและประพฤติตนเหมาะสมกับความเก่งและความสามารถของตนจะเป็นที่เคารพและนับถือของคนในสังคม

นอกจากนี้สำนวนไทยที่ใช้เฉพาะกับเพศชายยังสะท้อนพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของผู้ชายในสังคมไทย ทั้งพฤติกรรมความเจ้าชู้ของชายไทย โดยจำแนกความเจ้าชู้ออกเป็นหลายลักษณะ ทั้งนี้คนในสังคมมีทัศนคติเชิงลบกับพฤติกรรมดังกล่าว สำนวนที่เกี่ยวข้องกับความเจ้าชู้และเรื่องชู้สาวที่ใช้กับเพศชายที่เกิดขึ้นจึงเป็นไปเพื่อตำหนิผู้ชายและตักเตือนผู้หญิงให้ระมัดระวังหรือหลีกเลี่ยงผู้ชายที่มีพฤติกรรมเจ้าชู้

พฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์อีกประการหนึ่งของผู้ชายในสังคมไทย ได้แก่ การประพฤติตนไม่เหมาะสมกับวัยและสถานภาพทางสังคม โดยการประพฤติตนที่ไม่เหมาะสมกับวัยนั้นมักเกิดขึ้นในผู้ชายวัยสูงอายุที่มักแสดงประพฤติตนในเชิงชู้สาวหญิงที่มีอายุน้อยกว่า ส่วนการประพฤติตนที่ไม่เหมาะสมกับสถานภาพทางสังคมมักเกิดขึ้นกับผู้ชายวัยหนุ่ม สำนวนที่เกิดขึ้นมักเป็นไปเพื่อตำหนิและ

ตกเตือนให้ผู้ขายประพัตินให้สมวัยและรู้จักประมาณตนไม่ใฝ่สูงจนเกินศักดิ์
ทั้งนี้สำนวนไทยที่ใช้เฉพาะกับเพศชายที่สะท้อนพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ดังที่
กล่าวมานี้ยังแฝงความคิดเกี่ยวกับระบบอาวุโสและความคิดเกี่ยวกับการแบ่งชนชั้น
ทางสังคมซึ่งมีอยู่ในสังคมไทยอีกด้วย

บรรณานุกรม

- ไชลรี ปราโมช ณ อยุธยา. (2537). *การเปลี่ยนแปลงถ้อยคำและความหมายของสำนวนไทย*.
กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประภาศรี สีหอำไพ. (2538). *วัฒนธรรมทางภาษา*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.
- พระธรรมวโรดม. (2545). *คู่มือพระอุปัชฌาย์* (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ: คณะกรรมการ
ดำเนินการฝึกซ้อมอบรมพระอุปัชฌาย์ส่วนกลาง.
- พระสมชาย ฐานวุฑโฒ. (2541). *มงคลชีวิต ฉบับธรรมทายาท* (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ:
ชมรมพุทธศาสตร์สากล ในอุปถัมภ์สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์.
- พุทธทาสภิกขุ. (2529). *บวชทำไม*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.
- เพ็ญแข วัจนสุนทร. (2522). *ค่านิยมในสำนวนไทย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์วิทยากร.
- รังรอง นิลประภัสสร. (พฤศจิกายน 2545). คติธรรมในกลอนสุภาพ: คุณค่าที่ไม่เคยล้าสมัย.
วารสารวรรณวิทัศน์. 2, น.31-46.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2551). *ภาษิต คำพังเพย และสำนวนไทย* (พิมพ์ครั้งที่ 13). กรุงเทพฯ:
ราชบัณฑิตยสถาน.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554* (พิมพ์ครั้งที่ 2).
กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- วีรจักร วรรณดี. (2550). ความรู้เกี่ยวกับสำนวน. ใน จุไรรัตน์ ลักษณะศิริ และบาหยัน
อัมสราญ (บรรณาธิการ). *ภาษากับการสื่อสาร* (พิมพ์ครั้งที่ 2 แก้ไขเพิ่มเติม).
กรุงเทพฯ: พี.เพรส.
- สง่า กาญจนาคพันธุ์. (2543). *สำนวนไทย* (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: โรงเรียนภาษาและ
วัฒนธรรมสมาคมส่งเสริมเทคโนโลยี (ไทย-ญี่ปุ่น).
- สำเนียง มณีกาญจน์ และสมบัติ จำปาเงิน. (2542). *หลักนักพูด* (พิมพ์ครั้งที่ 9).
กรุงเทพฯ: ข้าวฟ่าง.
- อรวิ บุณาค. (มกราคม-มิถุนายน 2561). ภาพสะท้อนหลักและศิลปะการพูดจากสำนวนไทย.
วารสารมนุษยสังคมปริทัศน์. 20(1), 149-163.
- อัญชลี สิงห์น้อย. (กรกฎาคม-ธันวาคม 2545). สำนวน สุภาษิต และคำพังเพย
ภาษาสื่องวัฒนธรรม. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร*.
10(2), 75-88.
- อุบล เทศทอง. (2552). วิถีชีวิตของคนเขมร: ภาพสะท้อนจากภาษิต. *วารสารอักษรศาสตร์
มหาวิทยาลัยศิลปากร*. 31(1), 280-310.